

Lasswellova paradigma masovnog komuniciranja

Tena Martinić

Fakultet političkih nauka, Zagreb

Sažetak

Lasswellova paradigma postavljena je na pet elemenata: *tko* — *što* — *kojim kanalom* — *kome* — *s kakvim učinkom*. Autor istražuje komunikacijski proces s politološkog stajališta. U Lasswella se odnos između *tko* i *kome* pojavljuje kao relacija između onoga *tko* dominira i onih koji se podređuju. *Tko*, pošiljalac poruke, pojavljuje se kao sudionik u vlasti dok je *kome* pasivni primalac poruke. Lasswell postavlja problem efikasnosti komunikacijskog procesa. Poremećaj nastaje zbog nekvalificiranosti osoba što skupljaju i odašilju informacije. Autor je zanemario mogućnost transformacije obavijesnih sadržaja od strane primaoca kao rezultat mikrostrukturalnih odnosa. Nije zbog toga mogao dohvatiti dubinske strukture komunikacijskih procesa. Lasswellov komunikacijski postupak određen je monološki, jer je obavijesni proces postavljen jednosmjerno.

Lasswellova paradigma postala je, tome je već tri i pol desetljeća, nezaobilazan model u određivanju komunikacijskog procesa. Ona se temelji na shemi preuzetoj iz teorije informacija, odnosno — ako se ide još dalje — iz prikaza obavijesnog toka kakav nalazimo u suvremenim teorijama jezika. Pred Lasswellom je bio zadatak da svojom paradigmatom obuhvati složene komunikacijske procese kakvi se pojavljuju u suvremenom društvu gdje su masovni mediji dostigli nagli razvitak, tako da se priopćavanje ne pojavljuje samo u novim prijenosnim vidovima, nego zadobiva i nove kvalitativne značajke. Valjalo je, dakle, obuhvatiti u jednoj metajezičnoj predodžbi sve aspekte informacijskih djelatnosti masovnih medija koji dominiraju u suvremenoj društvenoj praksi. Paradigma je postavljena na pet elemenata: *tko* — *što* — *kojim kanalom* — *kome* — *s kakvim učinkom*. Tvorac je obavijesti obilježen zamjenicom *tko*, a potom se sklopom *što* označuje sama informacija ili obavijesni sadržaj. Možda bi se *što* uvjetno moglo imenovati, prema semiotičkim odrednicama, kao označeno samoga informacijskog znaka. Treći element: *kojim kanalom* bio bi medij što služi za prijenos obavijesnog sadržaja. Ako smo Lasswellovu odrednicu *što* pokušali imenovati prema semiotičkim odrednicama kao označeno, zahtjevno je da i medijsku komponentu postavimo u suodnos s tako određenim obavijesnim sadržajem. Tada će se sintagma *kojim kanalom* nametnuti kao označitelj cjelokupnoga informacijskog znaka, te se neraskidivo vezati uz drugu odrednicu u paradigmatu: *što*. Time

se dobiva relacija koju Lasswell nije odredio, a imat će dalekosežnih posljedica ne samo u analizi obavijesnih oblika, nego i u razmatranju društvenog aspekta informacijskih procesa. Četvrtom sastavnicom *kome* određuje se primalac, odnosno subjekt prema kojem je informacija usmjerena, dok se posljednjim petim elementom paradigme naznačuje *učinak* samoga obavijesnog procesa.

Postavljena paradigma pruža Lasswellu mogućnost da razgraniči znanstveno bavljenje obavijesnim procesom usmjeravanjem na pojedine sastavnice metajezičnog modela. Tako se specijalist za sastavnicu *tko* bavi onima koji tvore i upravljaju komunikacijskim procesima, pa taj dio naziva »analizom upravljanja«. Onaj, pak, koji se bavi proučavanjem elementa što usmjeren je na »analizu sadržaja« obavijesnog sklopa. »Analiza medija« obuhvaća svojstva pojedinih kanala, kao što su radio, tisak, televizija, film i druga komunikacijska sredstva. Kad su središte interesa osobe koje su u dohvat medija, govori se o »analizi primaoca (slušateljstva, publike)«. Ako je ispitivanje usmjereno na posljedice komunikacijskog procesa, onda je riječ o »analizi učinka«. Lasswell naglašuje da je u analizama uvijek jednostavnije kombinirati dva elementa paradigme, primjerice primaoca i učinak, nego se ograničiti samo na jedan od njih. Bez obzira na moguće kombinacije, navedena paradigma omogućuje da ograničimo istraživačka područja, pri čemu se nikad ne bi smjela izgubiti iz vida cjelina samog fenomena. Upravo to razgraničavanje komunikacijskog procesa dopušta da se pojedini njegov aspekt izluči i cjelovitije sagleda. Lasswell ističe da je manje orijentiran na promatranje odjelitih aspekata komunikacijskog procesa, a više je usmjeren na izučavanje njegove sveukupnosti. Po njegovu se mišljenju svaki proces može ispitivati s obzirom na strukturu i njegovu funkciju. Lasswella ponajprije zanimaju funkcije, i pri tome je orijentiran na neke od funkcija, dok same strukture ostavlja po strani. Bile bi to: *nadziranje okoline, koordinacija pojedinih dijelova društva kao odgovor na okolinu, te prijenos društvenog nasljeđa s jedne generacije na drugu*. Diplomati, predstavnici i vanjski dopisnici su specijalisti za okolinu. Urednici i novinari koordiniraju unutrašnje odgovore prema samoj okolini, dok su odgajitelji, obiteljski i školski, prijenosnici društvenog nasljeđa.

Po funkcijama koje je izabrao i koje smatra temeljnim, Lasswell se ponajviše orijentirao prema sastavnici *tko* svoje paradigme, odnosno prema tvoritelju obavijesti. Ta koncepcija proizlazi iz promatranja funkcioniranja određenoga vladajućeg sustava i konkurentnih odnosa pojedinih političkih sila. Na taj način se element *kome* ili primalac same informacije pojavljuje uglavnom u pasivnoj ulozi. On biva informiran i pitanje je, kad je o njemu riječ, kolika je »protočnost« obavijesnog procesa. Naime, doseg nekoga obavijesnog toka jest mjerljiv, pa se može odrediti gdje se on prekida. Primalac se pojavljuje u aktivnoj ulozi samo kad se provjerava djelotvornost određenoga informacijskog procesa, pa zato »kontrolori« masovnog medija često koriste znanstvene metode da bi ispitali domašaj i efikasnost obavijesnog toka. U prvom su planu vlast i nastojanje za prevlašću, te se informacijski tokovi uspoređuju sa živčanim sustavom životinja ili jednostavnih bića, iz čega se nadaje da je riječ o čvrstim strukturama koje nisu otvorene za promjene, pa se obavijesna vrijednost, primljena izvana, potpuno podređuje, a ono što se pak odašilje u stvari je namijenjeno poremećaju drugog sustava.

Stabilnost strukture pokazuje i to što većina poruka unutar neke sredine, države, ne poremećuje centralne komunikacijske kanale. Vanjske se vrijednosti primaju i modificiraju kako bi se zadovoljile stanovite potrebe i održala unutrašnja ravnoteža. Ideologija je, pak, koherentan skup određenih vrijednosti koje se prenose u komunikacijskim procesima. Sve više se u suvremenom svijetu koriste obavijesna sredstva da bi se došlo u doticaj s primaocima unutar granica neke druge vlasti ili ideologije. S druge strane, vladajuće elite također su osjetljive na potencijalne prijetnje unutar vlastite sredine. Nastoji se nametnuti šutnja kad su u pitanju mogući politički upiti i istovremeno se reafirmira ideologija elite i potiskuju suprotne ideologije. Nadziru se ne samo prijetnje koje bi mogle doći izvana, nego se nadgledaju i opasnosti koje nadiru iz vlastite okoline.

Taj odnos vlasti i prevlasti ovisi, posebno kad je riječ o komunikacijskom procesu, o efikasnosti ili neefikasnosti priopćavanja. U životinjskom svijetu djelotvorna je ona komunikacija koja pomaže da se očuvaju ili zadovolje potrebe grupe. U ljudskoj zajednici efikasnost se određuje racionalnim prosuđivanjem kojim se postavljaju u suodnos ciljevi i vrijednosti. Zadatak racionalno organiziranog društva jest da odredi i nadzire faktore djelotvorne komunikacije. Mnogostruki su činioci efikasne komunikacije, od medijskih mogućnosti do ljudskih sposobnosti. Tako, primjerice, obavijesni se tokovi poremećuju zato što osoblje koje skuplja i odašilje informacije nije dovoljno kvalificirano, te neprestano iskrivljuje i zanemaruje određene činjenice. Nepoznavanje novih tehničkih mogućnosti sprečava da se ne samo proširi dijapazon obavijesnog dohvata, nego i da se sadržajno obogati komunikacijski proces. Stoga je neophodno, da bi se dobila točna slika o protočnosti informacija, pomno ispitivati sve značajne činioce u obavijesnom lancu. Svatko tko ispunjava neku ulogu u prijenosu obavijesti, od njezina ulaska do izlaska, treba da bude objektom u proučavanju komunikacijskog čina. Određivši koje su činjenice ušle u obavijesni tok, moguće je, prateći komunikacijski proces, uočiti što im je pridodano ili oduzeto, odnosno do kakvih je promjena došlo do izlaska u prijenosnom lancu. Pri tome Lasswell posebnu pažnju posvećuje osobi koja je na početku prijenosnog lanca, na ulazu obavijesti u komunikacijski proces.

Zanimljiva je distinkcija između mase i publike, po kojoj se netko izdvaja iz mase kad postaje aktivan sudionik u političkom životu. Međutim, Lasswell toj realizaciji ne posvećuje pažnju, nego je više usmjeren na odnos vladajućih prema onima kojima se vlada, te na suprotstavljenost jače i slabije vlasti. Ističe da snažnija vlast posvećuje manju pozornost slabijoj, dok će budno pratiti na koji način djeluje njoj ravna sila. S druge će, pak, strane slabija vladajuća snaga neprestano voditi računa o jačoj vlasti. Što se tiče odnosa unutar državne zajednice, vodeće klase strahuju od masa kad nemaju istovjetnu predodžbu društvene zbilje kao prosječan građanin. U tom slučaju rukovodeći ljudi više računaju sa sukobima, nego sa skladnim odnosima s vanjskim snagama. Posljedica je toga nadzor komunikacijskih kanala što omogućuje kontrolu društvene zajednice u cjelini, jer se propuštaju samo one tvrdnje što su u suglasju sa stajalištima rukovodećih slojeva.

Prema teoriji demokracije, ističe Lasswell, racionalnost javnog mnijenja ovisi o stupnju obaviještenosti, upućenosti. Nije dovoljno određena upotreba ovog termina, jer se on ponekad shvaća u značenju savršene upućenosti. Na-

suprot takvoj upotrebi bilo bi poimanje po kojemu ne bi bila riječ o »savršenoj«, nego o »ekvivalentnoj« upućenosti. Opažanja o danoj političkoj situaciji kakvog specijalista, koji je tome posvetio svoju cjelokupnu radnu energiju, bit će uvijek obuhvatnija i preciznija od opažanja prosječnog građanina. Zasiurno će taj odnos ostati zauvijek. Lasswell smatra da je, i pored te razlike među razinama upućenosti stručnjaka i nestručnjaka, moguće da oni budu suglasni u poimanju osnovnih društvenih tokova. Stoga bi jedan od ciljeva, koje bi sebi odredilo demokratsko društvo, bilo nastojanje da se postigne ekvivalencija između upućenosti eksperta, političara i građanina.

U Lasswella se odnos između *tko* i *kome*, odnos pošiljaoca i primaoca poruke, pojavljuje kao relacija između onoga tko dominira i onoga koji mu se podređuje. Naime, onaj tko odašilje poruku pripada vladajućoj društvenoj grupi, koja nastoji zadržati uspostavljeni društveni poredak. Primalac je u takvom odnosu ne-aktivan, on je objekt u obavijesnom lancu, dok je jedini subjekt sam odašiljalac poruke. Biti obaviješten značilo bi, prema takvom stavu, biti neprestano pasivnim sudionikom informacijskog procesa, kojim se zapravo smjera držanju pojedinca, odnosno sredine u zadanim relacijama. Riječ je o jednosmjernom odnosu, jer se na primačevo sudjelovanje računa samo kao na prihvati i usvajanje poruke. Ako se ispituje primačevo reagiranje, tada se odmjeruje koliko se on podredio informacijskom toku i usvojio odaslanu poruku, a svaki aktivniji odnos prema informaciji smatrao bi se nedovoljno efikasnim obavijesnim postupkom. Možda je sam model takve poruke ili obavijesnog toka najuočljiviji u reklamnim porukama, gdje nije težište na predmetu o kojem se informira, nego je težište postavljeno na nagovor da se taj predmet posjeduje. Ne ide se za tim da se netko obavijesti o nečemu, što će reći da mu se predoče objektivne činjenice prema kojima se on onda postavlja s obzirom na svoje potrebe, nego se primalac nastoji cjelokupnim informacijskim postupkom podrediti i navesti da pasivno prihvati poruku. Ono što je u reklamnoj informaciji eksplicitno, sadržano je u svakoj poruci koja smjera da bude prihvaćena bez ikakvoga kritičkog odmaka primaoca.

Lasswell promatra komunikacijski proces s određenoga politološkog gledišta. Zato se i sam pošiljalac pojavljuje kao onaj koji sudjeluje u vlasti, pa je komuniciranje promatrano kao odnos vlasti i sredine. Međutim, Lasswellova paradigma ima daleko šire značenje nego što je to došlo do izražaja u njegovoj vlastitoj primjeni. Iz politološkog očišta dobivamo samo jedan aspekt komunikacijskog procesa, pri čemu je naglasak upravo na odnosu između dominirajućeg i dominiranog, čime se dobivaju samo posljedice, i to tek nekih obavijesnih tokova, dok se ne uočava cjelovitiji kontekst složenih suodnosa u društvenoj pojavi koju imenujemo priopćavanjem. Pođemo li, pak, od značenja riječi komuniciranje ili općenje, odmah uočavamo da je naglasak na intersubjektivnoj relaciji. Tim pojmom obilježuje se postupak po kojem nešto postaje dostupno drugome, izlazi iz subjektivnog polja i poopćuje se, ušavši tako u intersubjektivni prostor. Tako se i u našim adekvatima nalazi značenjska dimenzija koju nalazimo u latinskoj izvedenici komunikacija, komuniciranje: učiniti nešto općim i uspostaviti odnos sa svojom okolinom. Općiti bi značilo biti u odnosu s nekim, uspostaviti suodnos, dakle označavanje međuodnosa ili aktivnog sudjelovanja učesnika toga čina, dok bi glagoli priopćiti, saopćiti iskazivati sam postupak u pretvaranju nečega u oba-

vijesni oblik. Njima bi se upravo iskazao jednosmjerni odnos odašiljanja poruke prema njezinom primaocu. Komunicirati ili, naš adekvat, općiti, kao trajni glagoli, obilježuju intersubjektivni odnos i međuovisnost koja postoji između sudionika toga čina. Za sociološki pristup tome fenomenu od presudnog je značenja uočavanje navedenih vrijednosti, jer je samo tako moguće zauzeti drugo očiste nego što je navedeno Lasswellovo. Nemoguće je, naime, ući u složeni proces obavijesnih odnosa ako se pri tome ne vodi računa o cjelovitog društvenog zbilji. Sociološki pristup, koji je usmjeren na sagledavanje sveukupnosti društvenog konteksta, pruža mogućnost da se sagledaju ne samo posljedice, nego i uzroci komunikacijskih postupaka. Mediji masovnog komuniciranja nametnuli su da se u promatranju obavijesnih tokova zanemaruju kontekstualne vrijednosti, posebno kad je riječ o primaocu poruke ili onom elementu koji se u Lasswellovoj paradigmi označuje kao *kome*.

Recipijent, primalac, uzima se kao gotovo neispunjeni prostor, koji se popunjava njemu pridodanim oblicima. Sredstva masovnih medija uspostavila su komunikacijski čin kao priopćavanje ili jednosmjerni odnos pošiljaoca prema primaocu, a ne kao općenje, što on po svome temeljnom značenju jest. Uostalom, i sama Lasswellova paradigma proizlazi iz takvog poimanja komunikacijskog toka; on je izrazio jednosmjernost postavljen i nije mu, osim naznaka o ispitivanju učinka, ostavljena njegova primarna značajka kojom se pokazuje međuodnos sudionika u obavijesnom procesu. Proširivanjem dosega u odašiljanju informacija kao da se smanjila i temeljna komunikacijska relacija, odnosno općenje na račun priopćavanja, a time se pošiljalac pretvorio u apsolutnog subjekta, dok je primalac postajao sve više pasivnim objektom. Gubila se kontekstualna vrijednost koja posebno dolazi do izražaja u primanju obavijesti, te u njezinom, kad se o sredstvima masovnih komunikacija radi, posebno neizravnom uzvraćanju. Apsolutiziranjem — da pomalo i prena- glasimo imenovanje takva odnosa prema obavijesnom činu — odašiljaoca informacija gubila se slojevitost toga uprošteno shvaćenoga jednosmjernog postupku priopćavanja kakav susrećemo kod masovnih medija. Pošiljalac poruke obično je smješten u prilično sužen kontekstualni odnos, on biva predstavnikom vladajućeg sloja, bilo političkog, bilo privrednog, a ta se pak grupa izdvaja iz cjelovitije sagledane okoline ili sredine. Njoj se pripisuje određena značajka koja kao da nastaje u zrakopraznom prostoru, te se pojavljuje poput kakve antropološke konstante izdvojene iz same povijesne situacije. Ako se prena glasi uloga odašiljaoca obavijesti, onda će se jednosmjerno promatrati i sama poruka, odnosno element paradigme koji je označen zamjenicom *što*. Obavijest će biti, promatrana iz te perspektive, postavljanje nečega u oblik: *in-formo* (što će reći: dati nečemu oblik), koji pak proizlazi iz relativno suženoga društvenog sklopa, iz nekoga vladajućeg sloja. Takva poruka ima izrazito priopćavajuću vrijednost, što bi značilo da se njezin sadržaj crpi samo iz odašiljaočeve sredine, a podešava se kod slušateljstva ili društvenog sloja *kome* je obavijest namijenjena. Ne vodi se računa o tome da obavijesni sadržaj uđe u komunikacijski suodnos, proces općenja, nego samo da posluži jednosmjernom činu priopćavanja. Poruka je izrazito monološki strukturirana, jer se njezin sadržaj ne upućuje primaocu kao poziv na zajednički odnos nekome životnom problemu, nego je postavljen kao jedina mogućnost da se taj fenomen uopće sagleda.

U Lasswella je zapravo komunikacijski postupak izrazito monološki određen, jer se obavijesni tok jednosmjerno poima. Gubi se dijaloški odnos

izvornog komuniciranja u kojem se neprestano izmjenjuju uloge odašiljaoca i primaoca. To ne znači da Lasswell mimoilazi problem kad inzistira na onome što mi nazivamo monološkim ili priopćavajućim činom. Znano je kako se upravo razvojem sredstava masovnog komuniciranja gubila dijaloška dimenzija informiranja na račun jednosmjernog, monološkog postupka. Međutim, izmicala je iz vida cjelovita kontekstualna situacija, jer se medijski obavijesni postupak uzimao kao jedini ili, što je donekle isto, jedino odlučujući činilac u informacijskim procesima. Usudili bismo se ustvrditi da je na taj način uočavana površinska, ali ne i dubinska struktura informacijskih tokova. To jasno dolazi do izražaja u Lasswellovoj interpretaciji vlastite paradigme u kojoj je *kome* pretvoren u publiku, slušateljstvo, koje je, više ili manje, nedjelotvorna, odnosno trpna skupina, postavljena samo prema pošiljaocu poruke, dok je ona sama gotovo nemoćna da makar i u duljim vremenskim odsječcima, dakle daleko polaganije nego što se to čini masovnim medijskim sredstvima, opći unutar sebe same, postavljajući u oblike, in-formo, vlastite egzistencijalne sadržaje.

Lasswell je, suzujući obavijesni kontekst, usmjerio pažnju na tvorca poruke, koji mu se pojavljuje kao znalac, specijalist. Ako je komunikacijski odnos sveden na monološki slijed, onda će se jasno pojaviti relacija pošiljalac prema primaocu, jer je recipijentu pripisana netvorbeno funkcija. Pitanje je samo koliko će on biti u stanju percipirati odaslanu obavijest. Zato se, po Lasswellovu mišljenju, za razliku od monopolistički postavljenog obavijesnog postupka, demokratski odnosi mogu graditi na tzv. ekvivalentnosti u relaciji između stručnjaka, koji informira, i nestručnjaka, koji je obavještavan. Zanimljivo je kako iz sužene perspektive, utemeljene na promatranju odnosa vlasti i sredine, izrasta postavka o demokratskom obavijesnom slijedu, koji u biti to nije, jer je utemeljen na istome jednosmjernom principu koji susrećemo i u komunikacijskom postupku s izrazitom težnjom da se nametne poruka. Kao da se komunikacijski proces demokratizira benevolencijom samoga pošiljaoca koji nastoji pronalaziti ekvivalencije u svojim znanjima, što ostaju daleko opsežnija, i onima koje posjeduje primalac. Opet smo dobili jednosmjernost, jer u takvom odnosu jedino dobiva primalac, dok pošiljalac jedino daje. Dakle, bez obzira na namjeru pošiljaočevu — ona može biti i najplemenitija — nemamo proces općenja, nego akt priopćavanja ili saopćavanja. U komunikacijskom odnosu, koji ovdje određujemo pojmom općenje, pošiljalac uobličuje svoju poruku pod izravnijim uplivom primaoca. Primalac u izvornome komunikacijskom procesu, bez obzira na medij, nije izvan tvorbe poruke; on uvijek i svojim izravno prisutnim glasom sudjeluje u uobličavanju obavijesti koje su njemu upućene. Traženje ekvivalencije, pri čemu će stručnjak pronaći kôdove istovjetne primaočevim, nije zapravo djelotvorno prisustvo onoga kome se upućuje poruka. U tom slučaju komunicirati značit će stupiti s nekim u doticaj, prilagođujući se njegovome iskazanom kôdu, ali ne i njegovome egzistencijalnom prostoru. Životni krug primaočev ostaje tako izvan pošiljateljstva dosega, što znači da se komunikacija izobličila, postavi izrazito jednosmjernom. To bi značilo da »communicare« ovdje i nadalje ostaje — učiniti nešto općim, ali gubeći prvotnu značajnsku vrijednost, koju je također imala ta riječ: »porazgovarati se«. Izgubljena značajka ne bi se odnosila samo na izravan doticaj dvaju komunikacijskih subjekata, nego i na neizravno prisustvo primaoca u tvorbi poruke, kakav je slučaj, primjerice, u epistolarnoj formi. U pismu, kao obavijesnom obliku, zas-

tupljeno je primaoočevo egzistencijalno polje, te zamjenica drugog lica množine ili jednine nije samo izravno prizivanje neprisutnog sugovornika, nego se i cjelokupna poruka organizira kao dijaloška. Time se, naime, ne pretpostavlja samo ekvivalentnost kôdova, nego se pri stavljanju nečega u oblik, odnosno priopćenju skupa obavijesti, njihov pošiljalac sučeljuje sa životnim poljom primaoca, iako ne s izravno prisutnim sugovornikom. Demokratizacija komunikacije bila bi ne samo traženje ekvivalencije, kao što iznosi Lasswell, nego ipostavljanje primaoca-u sugovorničku poziciju, što proces općenja u svojoj osnovici sadrži kao odnos dvaju subjekata, a ne relaciju subjekta prema objektu.

Čini se da je i Lasswellova paradigma rezultat onog odnosa prema masovnim medijima u kojem se očituje snažan utjecaj što su ga sredstva imala ne samo na mijenjanje komunikacijskih vidova, nego i na same proučavatelje tih fenomena. Naime, razvoj i rasprostiranje masovnih medija nameće potrebu da proučavatelji obavijesnih tokova apostrofiraju pošiljaoca poruke na račun primaoca. Izučavajući monološki, kako smo ga ovdje nazvali, komunikacijski proces, u kojem je poruka postavljena kao nametanje nečega, pri čemu se primalac uzima kao objekt obavijesnog čina i računa se na njegovo prihvatanje, a ne na njegovo suučestvovanje, analitičarima se nametnula, mogli bismo uvjetno nazvati, komunikacijska makrostruktura. Ako bismo uzeli masovne medije kao dio komunikacijske makrostrukture, različiti vidovi interpersonalnog općenja bili bi komunikacijske mikrostrukture. Upravo se, prihvatimo li navedenu distinkciju, u komunikacijskim mikrostrukturama mogu dohvatiti stvarni učinci i komunikacijskih tokova sredstava masovnih medija. Te su, pak, mikrostrukture dostupne sociološkom razmatranju, budući da su njegove metode podučene za analizu složenih intersubjektivnih relacija, imajući pri tome u vidu totalitet društvenih sklopova. Jedan od osnovnih zadataka sociologije masovnih komunikacija jest izučavanje cjelokupnosti komunikacijskog toka uspostavljenog sredstvima široke difuzije. Pokazalo se da su dosadašnja istraživanja, pa tako i ovo Lasswellovo, na koje se brojni istraživači pozivaju, zanemarila, pod utjecajem novih obavijesnih tehnika, višesloženosti komunikacijske prakse, u ovom slučaju posebice primaoca, odnosno njegovu osobnost i posredan utjecaj na samog pošiljaoca. Novi informacijski mediji uzimani su kao apsolutni novum koji stvara do tada nepostojeći komunikacijski odnos. Kao da se zaboravilo da su i prijašnje kulture imale svojevrstne načine šireg obavještavanja po kojima je primalac ostajao bez mogućnosti izravne replike ili neposrednog sudjelovanja u komunikacijskom procesu. Uočavanje novih medijskih vrijednosti praćeno je izmicanjem slojevitosti novih medijskih iskaza. Stoga smo pokušali razlučivanjem, kako smo to označili, površinskih i dubinskih komunikacijskih procesa ili struktura ukazati na previde koji se pojavljuju u Lasswellovoj analizi, inače vrlo utjecajnoj u novijem proučavanju masovnih medija.

Ako primaoca uzimamo kao pasivnog sudionika masovnog obavještavanja, teško će biti objasniti zašto neke vladajuće grupe, koje raspolažu obavijesnim sredstvima, ne uspijevaju nametnuti svoju interpretaciju društvene zbilje. Ili, zašto je ista poruka različito prihvaćena u drugim sredinama? Nije riječ samo, kako bi neki ustvrdili, o neadekvatno sročenoj obavijesti, nego je u igri životno polje primaoca u kojem nužno dolazi do transformacije obavijesnih sadržaja s obzirom na informacijski sklop društvene mikrostrukture.

Primalac dekodira poruku, što nije sporno, ali taj postupak dekodiranja nije uočavan u razmatranju masovnih komunikacijskih sredstava kao čin ovisan o cjelovitijoj društvenoj strukturi, iako je na njega djelomice ukazivano računajući na obavijesne učinke. Prihvatitelj obavijesti uvijek je djelotvoran sudionik komunikacijskog postupka, pa i onda kad se čini da je poruku potpuno usvojio. U njega uvijek nastaje određena transformacija informacijskog sadržaja, koja pak ima utjecaja u komunikacijskoj mikrostrukturi, i to neposredno, dok će preko nje djelovati i na komunikacijske makrostrukturalne odnose. Stoga bi valjalo daleko više pažnje posvetiti komunikacijskom odnosu: pojedinac — mikrostruktura, mikrostruktura — makrostruktura. Dobi-jemo li te relacije, pokazat će se u čemu su zaista nastale promjene uvode-njem novih tehničkih sredstava u komunikacijske procese. Tada ćemo moći dohvatiti dubinsku strukturu novih komunikacijskih postupaka, što smo ih dobili razvojem suvremenih informacijskih medija, primjerice radija i te-levizije.¹

Tena Martinić

LASSWELL'S PARADIGM OF MASS COMMUNICATION

Summary

Lasswell's paradigm is based on five elements: *who — what — by which channel — to whom — with what effect*. The author examines the communication process from a political science aspect. In his view the relationship between *who* and *to whom* is a relationship between the dominating and the dominated. *Who*, the sender of the message, has a share in power, while *to whom* is a passive recipient of the message. Lasswell raises the problem of the efficiency of the communication process. Breakdowns occur due to the incompetence of persons who collect and transmit information. The author neglects the possibility of the transformation of information content by the recipient as a result of microstructural relations. He has been therefore unable to reach the deeper structures of communication processes. Lasswell's communication procedure has the character of monologue, entailing a one-way information process.

1 Temeljna određenja svoje paradigme Lasswell je izložio u prilogu »The Structure and Function of Communication in Society« u knjizi: L. Bryson, *The Communication of Ideas, a Book of Readings*, Harper, New York 1948.